

*Suggestions i comentaris**A l'entorn de Servitud*

JOAN Puig i Ferreter, el fortíssim escriptor del Camp, ha escrit un llibre de combat, ple de passió i de valentia, que ha despertat una gran ressonància en la nostra premsa. No n'hi ha per menys. En realitat, per damunt de la vena anecdòtica que corre a través de les pàgines de *Servitud*, és el problema de la nostra premsa el que s'hi debat. Hom ha cregut poder identificar aquest nom imaginari de *La Llanterna* amb el nom d'un dels més importants rotatius de Catalunya. És possible que la identificació sigui encertada. Això pot prestar al llibre d'En Puig un atractiu irresistible per aquells que no hi cerquin més que una nota d'escàndol. Tanmateix, si *Servitud* no tingués altre interès que aquest, sense que discutíssim la legitimitat del llibre, no tindria, al nostre parer, l'altíssim interès que li presta ara al plantejar d'una manera passional un dels problemes més apassionants i més transcendents per a la nostra vida col·lectiva: el problema de la nostra premsa.

Repetim que en cap cas discutíem la legitimitat del llibre. Un periòdic, tingui el caràcter que tingui, no pot ésser mai una cosa sotstreta al comentari públic. Ni al comentari ni a l'atac, naturalment. Encara que *La Llanterna*, doncs, substitueixi amb un nom imaginari un nom real, ha d'aguantar l'escomesa pública mentre pretengui viure recolzada en la vida pública.

* * *

En quins termes planteja *Servitud* el problema de la nostra premsa? Passem per alt, ara, tota la misèria moral que respiren els homes de *La Llanterna*. Ens interessa fixar-nos en l'aspecte públic d'aquests grans periòdics, que passen per ésser puntals de l'ordre, de la disciplina, de la pau social, i s'atribueixen a més a més, la missió d'influir o de formar l'opinió pública. Si tots els periòdics d'empresa complissin aquesta missió amb la vilesa, amb la hipocresia i amb la immoralitat que es desprèn de les memòries d'En Rojals, caldria una acció col·lectiva per aconseguir ensorrar aquests periòdics, per tal com representarien una plaga mortífera per la nostra salut espiritual. I tanmateix, els periòdics d'empresa són els que van obtenint arreu del món un franc domini sobre els periòdics d'ideals. Aquests, generalment, es desenrotllen amb mitjants raquítics perquè solament compten amb l'ajut de determinats nuclis d'opinió, i rarament poden contrarestar la competència formidable dels que persegueixen l'interès de la massa global, i, per tal de conquerir-lo, posen en joc una massa enorme de mitjants econòmics.

Per una part, doncs, tenim la certitud d'aquest fenomen d'absorció, de domini, dels periòdics d'empresa, i la decadència progressiva dels periòdics d'ideals, que s'aguanten amb el sacrifici dels adeptes. Per altra part, tenim la possibilitat, en el cas de *La Llanterna* la demostració, de com els periòdics d'empresa desvien llur missió, i tot apa-

rentant servir l'interés públic, es converteixen en instrument de satisfacció dels apetits i les turpituds d'un interés bastard.

Aquestes premises enclouen una conclusió descoratjadora: la turpitud de la multitud que no té l'instint prou fi per a saber destriar quan se la serveix o quan se l'enganya, o quan se la fa instrument inconscient de concupiscències i baixes passions.

Seriem injustos, però, si condemnàvem en bloc l'existència de periòdics d'empresa. Preferiríem, naturalment, que la nostra premsa es mogués sempre a l'impuls d'uns ideals. Ja que la realitat ens va mostrant que això no és possible, al menys voldríem, per a fer suportables els periòdics d'empresa i no haver d'arribar a aquella conclusió depriment per la multitud, que aquests tinguessin una decència espiritual, una clara consciència de la seva missió i la complissin lleialment. Que no es pogués donar mai el cas de que una cosa tan important i seriosa com és un diari, hagués de sufrir la dictadura d'un home sense altre mèrit que els seus diners, però d'ànima seca i eixut de sentiment. El domini de personalitats d'una tan baixa gerarquia espiritual és la veritable tragèdia d'aquests periòdics. Dintre l'ànima que els aguanta s'hi debat sempre, amb caràcters patètics, la lluita d'Ariel i Caliban, amb el triomf fatal d'aquest.

* * *

L'obra global de Puig i Ferrer té, per damunt de tot, una gran força tràgica. En *Servitud* aquest sentit tràgic s'escau en aquella munió d'esperits domesticats que pul·lulen per *La Llanterna*. A nosaltres, aquella baixesa moral, aquella total renunciació a tots els atributs que en la vida dels homes tenen alguna valor, aquella vilesa espiritual ens ha produït una gran dolor. No teniem, naturalment, grans il·lusions en les virtuts de ciutadania dels nostres intel·lectuals. Llur posició d'indiferència o més aviat d'hostilitat enfront del problema obrer, ens tenia, més que recelosos, amargats. Duptàvem de llur facultat de comprensió, de llur cordialitat i de llur generositat. Al nostre entendre, potser per un criteri una mica infantil, creïem que pel sol fet d'ésser intel·lectual se sobre-entenia que s'havien de sentir i defensar totes aquelles causes que per damunt dels aspectes accidentals, estan auriolades d'un sentiment de justícia immutable.

Puig i Ferrer presenta un grup de la nostra intel·lectualitat, el grup de redactors de *La Llanterna*, no solament insensibles a tota inquietud espiritual, incapaços de tot sentiment noble, ans submergits en una tan repugnant abjecció, que fan fàstic. Si aquest grup s'hagués de considerar que retrata la massa de la nostra intel·lectualitat, de la qual només poguessin salvar-se'n algunes excepcions difícils d'espigolar, passariem per una gran pena i per una gran vergonya. Ens fóra molt difícil, en aquest cas, creure en la possible salvació de l'ànima del nostre poble i creuríem que s'ha operat entre nosaltres una selecció a l'inrevés; és a dir, que l'aristocràcia del pensament, la intel·ligència, la dignitat, l'altivesa, tots els sentiments elevats s'havien refugiat en les capes més humils del nostre poble, i els que estaven obligats a ostentar aquells atributs de noblesa, és a dir, les classes intel·lectuals, havien estat presa de tota la vilesa i de totes les turpituds. Si les observacions de Puig i Ferrer són basades en la realitat, no és aventurat d'afirmar que qualsevol manobre podria oferir cent lliçons de dignitat a la majoria de redactors de *La Llanterna*.

Ni remotament, però, hem pogut creure que aquest grup fós el símbol de la classe a la qual perteneixen. Volem creure cegament que es tracta d'un grup aïllat, i que fóra impossible topar amb l'existència d'un grup anàleg. Però així i tot, malgrat del caràcter singularíssim, la seva existència en el nostre cos social és un símptoma tan greu, que mereix totes les escomeses i atacs per extirpar-lo. Heusací com, per aquest altre aspecte, toquem amb una nova justificació de *Servitud*.

*
* *
*

Deliberadament hem deixat de parlar dels mèrits del llibre de Puig i Ferrater, considerat com a obra artística. N'hi trobaríem pocs, naturalment. Els que hi trobéssim, però, potser els contindria a despit de la voluntat de l'autor, car aquest no s'ha proposat fer una obra bella, sino una obra d'influència, de lluita, de passió, de combat. En darrer terme, si per les nostres preferències hagués d'anar, preferiríem sempre aquests llibres que signifiquen una aportació a la polèmica secular de les idees a aquells que no tenen altre interès que el de la creació artística. Potser aquests procuren un goig més pur; però els primers són més fecunds en resultats.

Però no volem passar sense remarcar un mèrit altíssim de *Servitud*. Cap al final del llibre, les anècdotes de *La Llanterna* queden en un pla secundari, perquè tot l'interès l'absorbeix el fons històric que les emmarca. Ens referim a aquell període de trasbals que passà Barcelona, quan al final de la guerra adquirí l'obrerisme la seva màxima pujança. No sabem si ha estat ja escrita la història íntima d'aquella erupció volcànica en les nostres lluites, generalment pacífiques. Coneixem, naturalment, els resultats, perquè estan encara en la memòria de tots les violències desfermades de les dues forces repel·lents. Però el misteri d'aquelles violències, com s'infantaven i com sorgien a flor de la vida ciutadana, el secret ressort que creà aquella força formidable de les organitzacions sindicalistes, i com es formaren els fonaments d'aquella força, que s'esmicolà gairebé sola sota el pes dels propis errors tàctics, això no sabem que hagi temptat encara l'atenció de cap escriptor nostre. Aquesta desatenció, és deguda, n'estem segurs, a no poder moure amb tota desinvoltura el comentari, degut a les circumstàncies presents. Si no fós això, si signifiqués indiferència i renunciació per part dels nostres escriptors a tractar aquests temes vius, que tan s'endinsen en l'entranya de la nostra vida, caldria pensar amb l'embotament de la sensibilitat de les nostres classes més cultivades.

No direm que *Servitud* ofereixi un reflex històric d'aquell període interessantíssim de les nostres lluites. El mèrit consisteix en encetar el tema i en oferir, per mitjà d'uns episodis particularíssims de la xarxa d'esdeveniments d'aquells dies, com una mena de visió de conjunt, o, si es prefereix, és un relat de fets parcials amb els quals poder endevinar la totalitat.

Esparvera de considerar la quantitat d'odi i de males passions que formaven el llevat d'aquelles lluites. Per una part, l'obrerisme enfatuat de la seva força, que no s'accontentava en arrencar concessions del bàndol patronal, ans pretenia gaudir del plaer de veure'l humillat i retut. Per altra part, l'instint de defensa dels qui sufrien l'escomesa, que no s'aturava a destriar el que eren demandes justes o imposicions de l'obrerisme, ans li declaraven una guerra sistemàtica per tal d'anihilar-lo. I en la pugna terrible,

esclataven totes les violències, el record de les quals esborrona, i s'arreconaven tots els principis ètics perquè les qüestions es resolguessin en virtut del xoc de les forces cegues, brutals i destructives.

* * *

Són innumerables les idees i els comentaris que suggereix la lectura de *Servitud*. Incapaços de l'esforç mental de retenir-les i ordenar-les totes, hem anat anotant les que ens han semblat de major relleu. Amb tot, volem remarcar, encara, un mèrit literari d'aquest llibre. Tot ell respira la vigoria i la força que campeja en totes les obres d'En Puig i Ferreter. Excel·lent home de teatre, acostumat a dotar d'una vida pròpia a cadascú dels personatges que ha creat la seva fantasia, allí on més se'ns mostra la seva grapa genial és en la descripció dels tipus, en la fina observació dels trets psicològics dels personatges que desfilen enfront del lector. Puig i Ferreter, amb aquestes descripcions, presenta una fauna interessantíssima, que a mida que la coneixem ens sentim reaccionar sota de les impressions més oposades. Es una barreja de sensacions de fàstig, de rancúnia, de pietat i de respecte. Es una petita humanitat en la què hi floreix el bé i el mal; la intel·ligència i la buidor, l'honradesa i la venalitat, la cordialitat i el cinisme, l'heroisme i el servilisme, la rectitud i la impudícia. Una petita humanitat tràgica en la què cada individualitat viu la tragèdia dels seus sentiments, del seu caràcter i de la seva conducta; un nucli humà que amb tot i estar agrupat per una tasca comuna, rarament hi observareu la més lleu manifestació de solidaritat humana.

En un sol aspecte, potser, està mogut per un instint unànim: en el profund desamor al treball que aquells homes realitzen. Aquest desamor, lògic i naturalíssim, ens tempta de parlar de l'aspecte econòmic del treball intel·lectual. En general, aquest treball està sotmès a una explotació iníqua i remunerat amb una migradesa irritant. Considerat en bloc, creiem que no és molt aventurat d'afirmar que en la cotització del treball, està més considerat l'esforç muscular que el de la intel·ligència. Hom diria, per exemple, emportat per una conseqüència lògica, que en l'esforç de conjunt que significa fer un diari, el treball del regent té una vàlua superior al del director.

L'esbrinar les causes i els resultats d'aquesta inversió de valors ens apartaria del caràcter una mica subjectiu d'aquests comentaris, i ni remotament teniem el propòsit d'invadir la tasca especulativa dels economistes i sociòlegs. Es probable, a més a més, que no logressim ni encetar el tema, mentre esgotàrem la paciència del lector.

Quedin ací, doncs, les suggestions i comentaris a l'entorn de *Servitud*.

A. MARTI BAIGES